УДК 338.2:687

Галько Л.Р.,
к.е.н., доцент кафедри економіки підприємств і корпорацій
Тернопільський національний економічний університет

НАПРЯМКИ ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ШВЕЙНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

Постановка проблеми. Поглиблення трансформаційних та інтеграційних процесів в національній економіці значно посилюють вплив зовнішнього середовища на діяльність вітчизняних товаровиробників, таким чином перетворюючи його на головний чинник, який обумовлює стратегію та ділову політику підприємства. Зростаюча роль зовнішніх чинників у формуванні економічної стійкості підприємства обумовлюється дуалістичною природою ринкових відносин, яка проявляється у розширенні прав та економічної свободи суб'єктів господарювання з однієї сторони, та зростанні невизначеності стосовно можливих тенденцій розвитку економічної системи з іншої. Саме тому успішність роботи промислового підприємства залежить, насамперед, від рівня його економічної стійкості, що визначається здатністю суб'єкта господарювання так реагувати на зміни зовнішнього середовища, щоб не лише зберігати та генерувати чинники, які зумовлюють його врівноважений стан, але й сприяти подальшому розвитку.

Проблематика забезпечення економічної стійкості особливо актуалізується для підприємств швейної промисловості, оскільки саме ця потенційно високорентабельна галузь із швидкою віддачею вкладеного капіталу, яка покликана забезпечувати потреби населення у товарах першої необхідності, знаходиться у стані затяжної стагнації. Саме цим обумовлюється необхідність пошуку ефективних методів та форм відновлення економічної стійкості підприємства як ключового елемента забезпечення довгострокових конкурентних переваг та зміцнення ринкових позицій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням забезпечення економічної стійкості та її впливом на процеси розвитку підприємства присвячено наукові праці багатьох вчених, таких як О.В. Ареф'єва,

С.П. Бараненко, І.В. Брянцева, Д.М. Городинська, Т.Л. Замороко, В.І. Іванов, Б.М. Корецький, А.Г. Лизанець, В.М. Мерзляков, В.О. Нємков, Л.М. Шаблиста, В.В. Шеметов та ін. Однак, таким дослідженням не вистачає комплексності, вони обмежуються окремими рекомендаціями щодо управління економічною стійкістю в розрізі її складових, акцентуючи при цьому увагу на фінансових аспектах діяльності підприємства.

Невирішеність означеної проблеми визначає спрямованість подальших наукових досліджень в напрямку обґрунтування економічної стійкості як управлінської категорії та розробки інструментарію забезпечення стійкості підприємства з урахуванням його галузевої належності та тенденцій розвитку зовнішнього середовища.

Постановка завдання. Метою дослідження є аналіз сучасних наукових підходів до управління економічною стійкістю, виявлення процесів порушення рівноважного стану підприємств швейної промисловості та формування напрямків відновлення позицій вітчизняних товаровиробників на основі моніторингу кризових явищ галузевого ринку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основна задача управління економічною стійкістю в сучасних умовах господарювання полягає у досягненні підприємством оптимального співвідношення між бажаними темпами економічного зростання та можливостями відтворювального процесу.

Практика реалізації концепцій сталого розвитку підприємства дозволяє виділити два основні підходи до управління економічною стійкістю:

- системний підхід розглядає економічну стійкість як сукупність взаємопов’язаних та взаємообумовлених складових, які забезпечують збалансований розвиток підприємства шляхом встановлення оптимальних кількісних співвідношень між елементами системи та формування сталих структурних зв’язків між ними [1, 6]. Таким чином, управління економічною стійкістю зводиться до забезпечення максимально узгодженої взаємодії усіх елементів та збереження цілісності системи в умовах мінливості зовнішнього середовища;

- ситуаційний підхід покликаний виявити закономірності формування економічної стійкості в просторі і часі та розробити комплекс управлінських дій щодо забезпечення динамічної рівноваги підприємства у визначений період часу в конкретній ринковій ситуації. При цьому економічна стійкість підприємства розглядається як тимчасове явище, що досягається в процесі постійної взаємодії із зовнішнім середовищем. Накопичені кількісні параметри в процесі еволюції змінюють якісні характеристики системи, внаслідок чого порушуються внутрішня узгодженість її елементів та відбувається стрибкоподібна перетворення структури підприємства [7, 9]. Таким чином, руйнування досягнутої рівноваги змінюється виникненням нових стійких пропорцій, тим самим забезпечуючи підприємству перехід на якісно новий рівень розвитку.

Перебування підприємства у відносно стійкому стані залежить від стадії його життєвого циклу. Наслідком циклічного розвитку виступає незворотність змін, що відбуваються в організаційній структурі підприємства, що, в свою чергу, накладає певні вимоги до формування його економічної стійкості [9]. Так, гіперстійке підприємство розвивається повільно, оскільки за рахунок використання внутрішніх резервів здатне нівелювати будь-яку зовнішню загрозу та зберігати основні параметри своєї діяльності, не змінюючи при цьому існуючої структури. Тоді як часте порушення економічної стійкості унеможливлює закріплення характеристик підприємства та нарощення його стратегічного потенціалу.

Узагальнюючи означенні підходи, можна зробити висновок, що система управління економічної стійкості підприємства передбачає реалізацію комплексу управлінських дій, спрямованих на формування динамічної бізнес-структури, здатної вести неперервну у часі та економічно успішну щодо досягнення поставлених стратегічних цілей діяльність в умовах постійного впливу факторів зовнішнього середовища, зберігаючи при цьому ознаки цілісності і рівноваги соціально-економічної системи.

Економічна стійкість безпосередньо проявляється у реакції підприємства на зовнішні впливи та визначається його здатністю ефективно виконувати поставлену системну функцію в умовах мінливого бізнес-середовища [3].

Рівень економічної стійкості підприємства визначається глибиною внутрішніх структурних змін, що виникають у відповідь на зовнішні подразники, та величиною витрат, понесених на подолання їх негативного впливу.

Процес порушення економічної стійкості відбувається індивідуально для кожного підприємства та характеризується специфічними ознаками щодо місця виникнення, глибини та тривалості кризових явищ, причин та можливих наслідків реалізації зовнішніх загроз. Проте, в загальному, механізм порушення економічної стійкості підприємства можна описати за допомогою двох принципово різних за характером протікання базових сценаріїв [2].

За першим базовим сценарієм втрата економічної стійкості підприємства відбувається раптово внаслідок настання певних надзвичайних подій і, як правило, супроводжується втратою значної частини активів, в результаті чого порушується узгодженість фінансових потоків, різко знижується рентабельність виробництва, загострюються внутрішні конфлікти та відносини з діловими партнерами. Масштабність впливу дестабілізуючих чинників така, що підприємство тривалий час не в змозі адаптуватися до нових умов, що збільшує ймовірність його банкрутства у найближчій перспективі.

Саме такий шлях розвитку пройшла вітчизняна швейна промисловість, коли внаслідок зміни суспільно-політичного устрою та встановлення нової системи економічних відносин більшість підприємств галузі стали збитковими або зовсім припинили свою діяльність. Розірвання коопераційних зв’язків із постачальниками матеріальних ресурсів, відсутність власних обігових коштів, експансія дешевого імпортного одягу суттєво послабило позиції вітчизняних виробників та змусило їх шукати нові ринки збуту через укладання контрактів на виготовлення продукції з давальницької сировини для іноземних замовників. Широке застосування такої форми співпраці дозволила підприємствам отримувати стабільний (хоча і незначний) дохід, постійно завантажувати виробничі потужності, підняти рівень організаційної та технологічної культури, здійснити технічне переозброєння та модернізацію виробництва.

Проте, поряд з усіма перевагами такої співпраці, толінгові схеми посилили номенклатурну залежність підприємств від структури замовлень іноземних партнерів та фактично усунули їх від системи збуту готових виробів. Незважаючи на загрозливість такої стратегії розвитку, частка швейної продукції, що виготовляється вітчизняними підприємствами з давальницької сировини, надалі залишається досить суттєвою та коливається від 75 до 90% загального обсягу виробництва галузі [5].

За другим сценарієм втрата економічної стійкості проявляється у відносно плавному наростанні відхилень ключових показників діяльності підприємства від їх оптимальних значень та виражається у скороченні обсягів виробництва, частки ринку, зниження рентабельності активів, постійному зменшенні величини власного капіталу через виникнення перманентних збитків, формуванні незадовільної структури балансу, падінні ринкової ціни акцій. Даний процес починається повільно та непомітно, тому не може бути виявлений традиційними методами діагностування. Відсутність оперативного реагування на ранні ознаки прояву кризових явищ розвитку підприємства з часом призводить до нерегульованого зниження дохідності та навіть до прямих збитків від операційної діяльності.

При поглибленні кризових процесів посилюється неспроможність підприємства вчасно і в повному обсязі розрахуватися за власними поточними зобов’язаннями, внаслідок чого зростає кредиторська заборгованість та залежність від зовнішніх джерел фінансування. Незворотність змін зумовлює виникнення стратегічної кризи, відсутність довгострокових факторів успіху та втрату соціально-економічного призначення підприємства, що неодмінно призводить до банкрутства [8].

Таким чином, вплив чинників зовнішнього середовища не виступає безпосередньою причиною порушення рівноваги, оскільки основа стійкості закладена в середині самого підприємства та виступає зовнішнім проявом його внутрішньої структури. Так, для більшості вітчизняних підприємств швейної промисловості досить актуальними проблемами на сьогодні залишаються

незбалансованість виробничих потужностей, застарілі технології та зношені основні фонди, номенклатурна обмеженість продукції, низька якість менеджменту, виробничо-збутова орієнтація маркетингової політики, неефективна система мотивації праці, відсутність інноваційної активності та невідповідність обраної стратегії розвитку потребам ринку.

Означені причини суттєво стримують розвиток та послаблюють опірність вітчизняних виробників зовнішнім впливам, на що вказують дані проведених досліджень рівня економічної стійкості підприємств швейної промисловості, які тривалий час функціонують на національному ринку та результатами своєї діяльності репрезентують основні тенденції розвитку галузі (рис. 1).

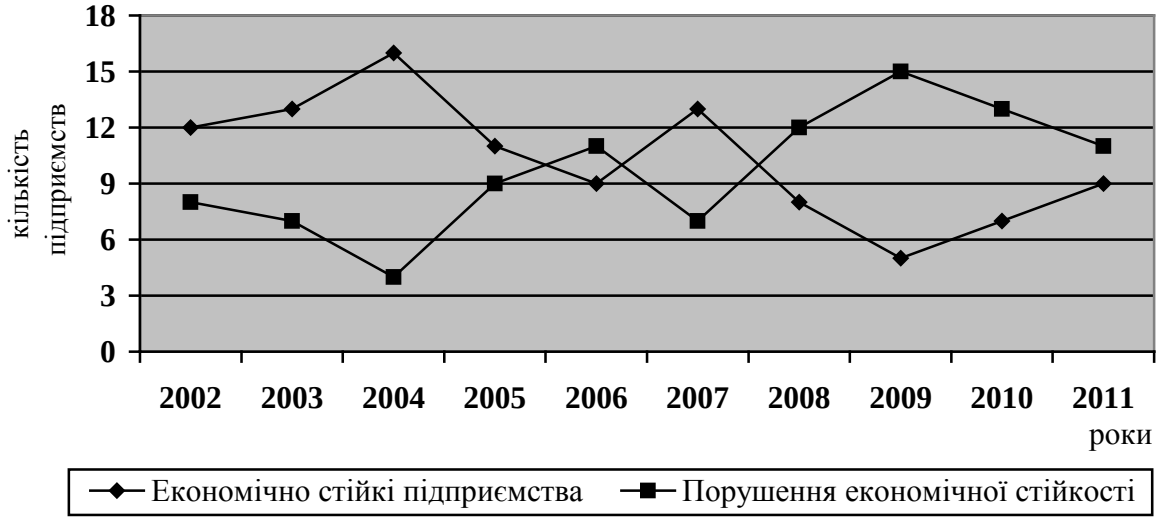

Рис. 1. Динаміка рівня економічної стійкості підприємств швейної промисловості України

Примітка. Розраховано автором на основі даних [12].

Сформовані тренди рівня економічної стійкості свідчать, що досягнення рівноваги виробничо-господарської діяльності для досліджуваної сукупності підприємств швейної промисловості є явищем тимчасовим і надто чутливим до змін у середовищі функціонування. За таких обставин особливої уваги заслуговують не лише пікові точки заданих кривих, але й загальна спрямованість процесу: посилення стійкості чи її ослаблення.

Зростання економічної стійкості підприємств швейної промисловості за останні періоди, в основному, відбувається за рахунок змін у політико-правовій складовій макросередовища (відмінна обов'язкового авалювання векселів при розмитненні давальницької сировини, надання податкових пільг виробникам, ведення санітарно-гігієнічних обмежень щодо імпорту вживаного одягу), але аж ніяк не за рахунок проведення активної політики антикризового управління на рівні підприємства. Практично більшість підприємств суттєво не змінили структуру портфеля замовлень, не оновили асортиментні позиції та не модернізували техніко-технологічну базу виробництва. Саме тому, присутність вітчизняного одягу на українському ринку на сьогодні складає не більше 10% загального товарообороту [5].

Слід зазначити, що хаотичність реакції виробників на зміни у середовищі функціонування не вирішили ключових проблем, а відносне економічне зростання було прихованою формою наростання кризи розвитку галузі та руйнування її потенціалу. Неспроможність вітчизняних товаровиробників адаптуватися до швидко змінюваних умов зовнішнього середовища проявилася у системному порушення рівноваги підприємств та деформації їх структури.

За таких обставин продовжувати роботу вітчизняним виробникам стає можливим лише за рахунок перегляду стратегічних орієнтирів своєї діяльності та виходу за рамки існуючого бізнесу, шукаючи нові шляхи зростання. Саме тому, для відновлення економічної стійкості підприємств галузі та зміцнення їх ринкових позицій доцільно активізувати діяльність у таких напрямках:

1. Інвестування – значна частина інвестиційних ресурсів, які надходять у швейну промисловість, спрямовані на реалізацію давальницьких схем і передбачають, в основному, технологічне оновлення виробництва. Проте їх розмір настільки незначний, що вони не забезпечують необхідного рівня відтворення основного капіталу. Активізація інвестиційної діяльності дозволить створити передумови для майбутнього розвитку підприємства, розширити його адаптивні можливості та підвищити рівень конкурентоспроможності на ринку.

2. Зростання – реалізуючи політику активної взаємодії із зовнішнім середовищем, підприємство повинно прагнути не лише до збереження рівноважного стану, але й забезпечувати нарощення якісних та кількісних параметрів своєї діяльності. Саме тому відновлення економічної стійкості в даному напрямку можливе за рахунок підвищення якості швейної продукції та оновлення асортиментних груп; широкого застосування системи інновацій (товарні, технологічні, організаційні); управління економічними ризиками для уникнення негативного зовнішнього впливу на діяльність підприємств галузі та мінімізувати можливі наслідки їх реалізації.

3. Концентрація – передбачає збалансування наявних економічних ресурсів та фокусування підприємства на найбільш привабливих напрямках діяльності з метою максимального задоволення потреб обраного сегменту. В цьому плані ринок одягу є досить привабливим як з точки зору самого товару, так і мотивів поведінки споживачів.

4. Стратегічне планування – формує основу для реалізації управлінських дій та забезпечує швидку адаптацію підприємства до умов зовнішнього середовища, тим самим зменшуючи невизначеність та рівень ризику у господарській діяльності, концентруючи ресурси на обраних пріоритетних напрямках.

5. Об’єднання – найбільш ймовірним способом досягнення стійких конкурентних переваг на ринку для вітчизняних товаровиробників залишається інтенсифікація процесу поєднання виробництва та реалізації швейних виробів через створення вертикально-інтегрованих маркетингових систем, націлених на координацію дій учасників та оптимізації каналів збуту готової продукції для посилення впливу такої структури на ринок.

Присутність виробників у каналах дистрибуції готових швейних виробів шляхом створення вертикальних маркетингових систем дозволить делегувати функції реалізації та просування товару до споживачів торговельним компаніям, таким чином повністю зосередившись на удосконаленні виробничого потенціалу та розвитку соціальної сфери підприємства. Активна

участь у маркетингових системах забезпечить стратегічний успіх підприємства та дозволить здобути додаткові конкурентні переваги, а саме [4]:

- отримання контролю над вихідними каналами, що дозволяє краще розуміти потреби споживачів та мотиви їх поведінки;
- прискорення циклу руху товарів та зменшення маркетингових витрат завдяки концентрації капіталу та єдиній інфраструктурі;
- адаптація до зовнішнього середовища за рахунок централізації функцій управління, консолідації фінансових потоків, акумулювання ресурсів, впорядкування системи планування;
- подолання проблем ліквідності, оскільки в межах однієї інтегрованої структури усі трансакційні витрати підприємства стають внутрішніми операціями і не потребують обслуговування дефіцитними фінансовими ресурсами.

Успішна реалізація такого стратегічного вибору посилить присутність виробників на ринку і, таким чином, дозволить отримати додатковий дохід для подальшого зростання та переміщення капіталу в суміжні галузі, аж до встановлення повного або часткового контролю над постачальниками виробничих ресурсів.

6. Оптимізація бізнес-процесів та впровадження нових схем діяльності – здійснюється в процесі комплексної реструктуризації, що дозволяє здійснити переоцінку існуючих орієнтирів діяльності підприємства та цілеспрямовано реалізувати політику адаптації до тенденцій розвитку економічної системи. Використання такого підходу є виправданим тоді, коли для підприємства стає характерним розбалансованість внутрішньої структури, утворення “вузьких місць”, низька опірність виробничої системи до дестабілізуючих чинників та існування загрози ймовірного настання банкрутства.

Для забезпечення чіткої узгодженості дій та досягнення поставлених цілей, розроблено трьохрівневу модель комплексної реструктуризації підприємства, яка передбачає економічну оцінку ефективності проведених заходів на кожному етапі реструктуризаційного процесу (рис. 2).

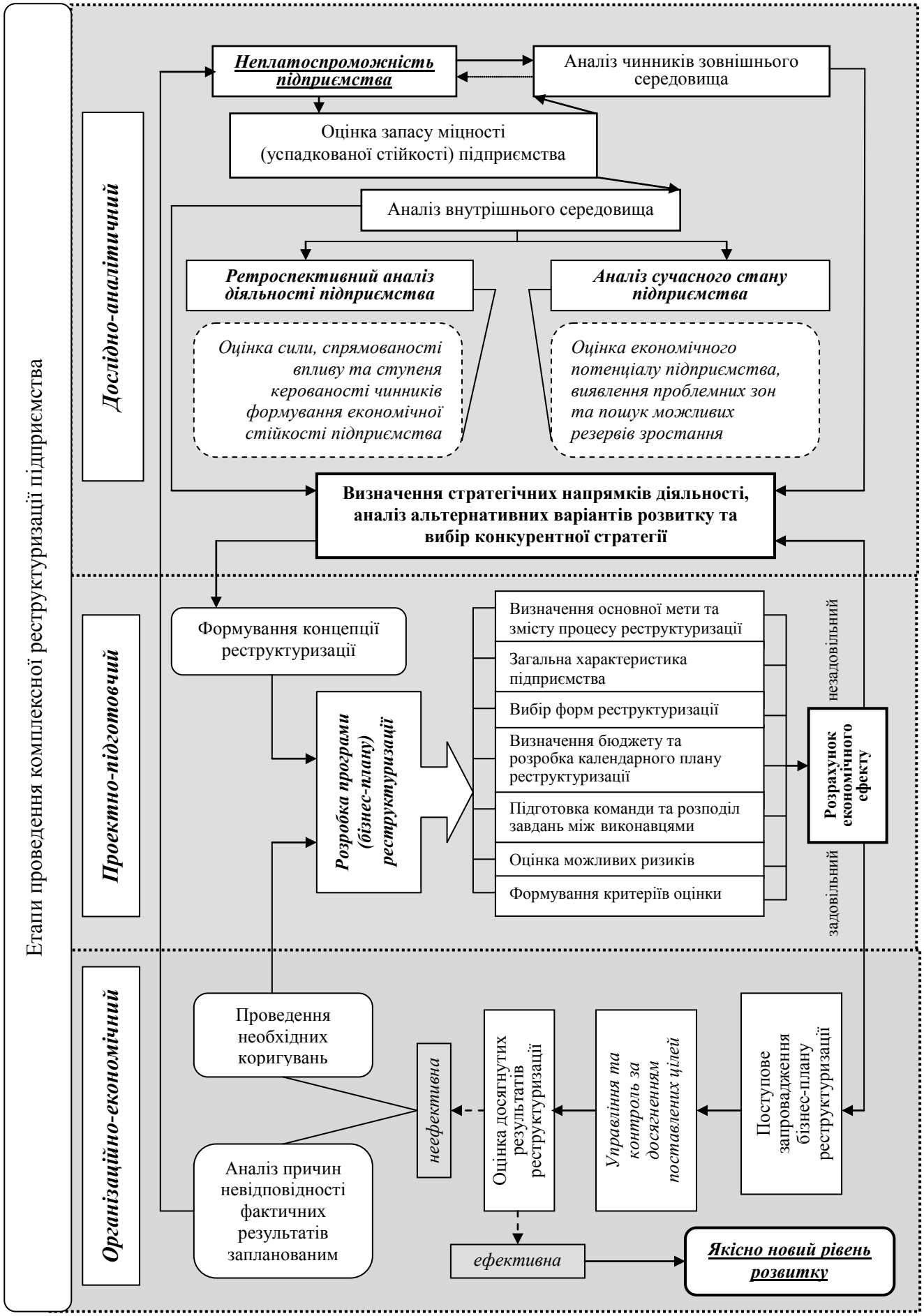

Рис. 2. Модель комплексної реструктуризації підприємств швейної галузі

Слід зазначити, що комплексна реструктуризація є надзвичайно складним процесом, який потребує значних коштів, відсутність яких стримує розвиток вітчизняних товаровиробників. За таких умов доцільно здійснювати поступову реалізацію моделі комплексної реструктуризації, при цьому зосередивши увагу на формуванні проблемного кола, що об'єднує ті напрямки діяльності підприємства, в яких спостерігається наростання кризових явищ, та розпочати саме із змін у зазначених сферах, поступово охоплюючи усі бізнес-процеси [10, 11]. Такий підхід займатиме значно більше часу, проте буде цілком досяжним з точки зору фінансового забезпечення та ресурсного обґрунтування.

Отже, реалізуючи означені напрямки відновлення економічної стійкості вітчизняні підприємства створюють так званий запас міцності, наявність якого значно полегшує процес поступального розвитку та свідчить про можливість застосування принципів адаптивного управління, спрямованих на забезпечення необхідного (ефективного за існуючих умов) та достатнього (найменш затратного) рівня стійкості підприємства, не допускаючи при цьому падіння темпів його економічного зростання.

Висновки з даного дослідження. Таким чином, нестабільний характер зовнішнього середовища, який визначається постійними коливаннями макроекономічних показників та періодичними проявами фінансових криз, виступає одночасно як загроза існуванню підприємства, так і закономірністю його розвитку. Саме тому чітке розуміння причин та особливостей протікання кризових явищ дозволить успішно реалізувати активну політику формування економічної стійкості підприємства, яка спрямована на пошук конкурентних способів реалізації стратегічних цілей за рахунок використання можливостей власного потенціалу та забезпечення відповідності внутрішніх бізнес-процесів динаміці потреб ринку.

Подальшого наукового дослідження потребують практичні аспекти впровадження механізму відновлення економічної стійкості підприємств швейної промисловості.

Література

1. Ареф'єва О.В. Економічна стійкість підприємства: сутність, складові та заходи з її забезпечення / О.В. Ареф'єва, Д.М. Городинська // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 8 (86). – С. 83-90.

2. Бараненко С.П. Стратегическая устойчивость предприятия / С.П. Бараненко, В.В. Шеметов. – М.: ЗАО Центрполиграф, 2004. – 493 с.

3. Брянцева И.В. Экономическая устойчивость предприятия: сущность, оценка, управление: моногр. / И.В. Брянцева. – Хабаровск: Изд-во Хабаровского технического университета, 2003. – 211 с.

4. Галько Л.Р. Роль вертикальних маркетингових систем у формуванні стійких конкурентних переваг підприємства / Л.Р. Галько // Вісник Національного університету водного господарства та природокористування: зб. наук. праць. – 2009. – Вип. 3 (47). – Ч. 1. – С. 103-110. – (Серія – економіка).

5. Замороко Т.Л. Характеристика стану легкої промисловості України у 2010 році / Т.Л. Замороко // Вісник КНУТД. – 2010. – № 5. – Т. 1. – С. 47-51.

6. Іванов В.Л. Концепція управління організаційно-економічною стійкістю промислового підприємства / В.Л. Іванов // Економіка. Менеджмент. Підприємництво. – 2011. – № 23 (I). – С. 75-80.

7. Корецький Б. Особливості визначення категорійного апарату аналізу стійкого розвитку суб'єктів господарювання в умовах транзитивної економіки / Б. Корецький // Економічний аналіз: збірник наукових праць. – 2007. – Вип. 1 (17). – С. 19-27.

8. Лизанець А.Г. Управління економічною стійкістю організації в сучасних умовах / А.Г. Лизанець, М.Ф. Козарь // Науковий вісник Ужгородського університету. – 2011. – Спецвипуск 33. – Ч. 2. – С. 158-164. – (Серія – економіка).

9. Мерзляков В.Ф. Влияние экономической устойчивости на процесс развития фирмы / В.Ф. Мерзляков, А.Е. Ягунов // Вестник Нижегородского унывеситета им. Н.И. Лобачевского. – 2002. – № 1. – С. 163-166.

10. Моргулець О.Б. Щодо реструктуризації підприємств швейної промисловості України та перспективи їх розвитку / О.Б. Моргулець // Економіст. – 2007. – № 10. – С. 50-51.

11. Синиця С. Реструктуризація підприємства як один із напрямків підвищення його конкурентоспроможності / С. Синиця, Л. Гринів // Галицький економічний вісник. – 2010. – № 3 (28). – С. 131-138.

12. Система розкриття інформації на фондовому ринку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://smida.gov.ua.

Галько Л.Р.

НАПРЯМКИ ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ШВЕЙНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

Анотація. У статті розглянуто теоретичні підходи до управління економічною стійкістю, виявлено особливості протікання кризових явищ на підприємствах швейної промисловості, запропоновано шляхи відновлення економічної стійкості вітчизняних підприємств.

Ключові слова: економічна стійкість, підприємство, динамічна рівновага, зовнішнє середовище, швейна промисловість, управління, кризові явища.

Галько Л.Р.

НАПРАВЛЕНИЯ ВОЗОБНОВЛЕНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ УСТОЙЧИВОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ ШВЕЙНОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ

Аннотация. В статье рассмотрены теоретические подходы к управлению экономической устойчивостью, выявлены особенности протекания кризисных явлений на предприятиях швейной промышленности, предложены пути возобновления экономической стойкости отечественных предприятий.

Ключевые слова: экономическая устойчивость, предприятие, динамическое равновесие, внешняя среда, швейная промышленность, управление, кризисные явления.

Halko L.R.

RECOVERY DIRECTIONS OF ECONOMIC FIRMNESS FOR ENTERPRISES OF GARMENT INDUSTRY

Annotation. Theoretical approaches to management of economic firmness are considered in the articles, features of flowing of the crisis phenomena on enterprises of garment industry are carried, and directions of recovering the economic firmness of enterprises are also offered.

Key words: economic firmness, enterprise, dynamic equilibrium, environment, sewing industry, management, crisis phenomena.